

Akad. Bull. 2006 č. 9 - příloha

<http://abicko.avcr.cz/archiv/2006/9/14/vaclav-horejsi.html>

Anketa o podpoře „špičky“:

Václav Hořejší

Podpora špičkových vědeckých osobností je v současném systému limitována především tím, že vlastně není jasné, kdo do této kategorie u nás patří, resp. kdo by do ní měl patřit. Má to být špička hodně úzká, nebo široká?

Dobře se pamatuji, že už asi před 15 lety byly snahy zřídit cosi jako "Centra excellence" (CE), kterých by byl velmi omezený počet, která by odpovídala relativně malým tematicky homogenním týmům (cca do 20 lidí) a která by byla přímo vedena právě špičkovými vědeckými osobnostmi (jejichž špičkovost by byla podložena jak nezpochybnitelnými objektivními scientometrickými ukazateli, tak míněním vědeckých kolegů – peer review). Muselo by se ovšem jednat o skvělé vědce v "plné síle" – podpora by se nemohla dávat pouze za nějaké pradávno zaslouhy, resp. za mediální obratnost. Tato CE by pak měla určitá výrazná privilegia v podpoře jejich práce – jejich vedoucí by nemuseli neustále psát grantové přihlášky, měli by usnadněný přístup k prostředkům na nákladné přístroje, jejich velmi nadstandardní pětileté granty by byly poměrně snadno prodlužovány v zásadě pouze na základě seznamu (vynikajících) publikací, které v předchozím období vytvořili, a na základě pravidelného, náročného "peer review".

Tato idea však nenalezla pochopení, protože byla obava z "elitářství" (ta myslím ostatně přetrvává i nadále) a nakonec se přeměnila v programy "Výzkumná centra" (LN, 1M, LC). Tyto programy jsou sice velmi dobré (zaplat' pánbůh za ně), avšak jsou přece jen něco jiného než "Centra excellence" (jsou to někdy dost vynucené konglomeráty laboratoří odlišné úrovně a jejich hlavní cíle jsou spíše jiné než "vědecká excellence").

Dobře si uvědomuji, že jakákoli speciální podpora špičkových vědeckých osobností přináší potenciálně velká rizika – hlavně v tom, že by se podpora mohla dostat až příliš často zasloužilým pracovníkům důchodového věku, jejichž hlavní pracovní náplní již není vlastní výzkum, ale spíše funkce administrativně-mediálně-ceremoniální povahy. Velkou negativní roli by jistě hrála i závist těch, kteří by se do této speciální kategorie nedostali (hranice jistě nikdy nemůže být ostrá).

Obrovským problémem hlavně je, že naše věda – aspoň obory, které jsou mi blízké – téměř nemá vědecké osobnosti opravdu vynikající světové úrovně; otázka je, jestli je pouhým výrazným přísunem peněz a osvobozením od otravných stálých sepisování grantových přihlášek a průběžných a závěrečných zpráv můžeme vytvořit. Hrozí nebezpečí, že v podstatě zůstane zachován současný stav, kdy ti nejlepší již mají většinou docela slušné podmínky, zatímco ti horší mají sice podmínky většinou

trochu horší (ale i tak docela dobře přežívají a plodí v hojném počtu více či méně plevelné záznamy do RIV).

Myslím, že naprosto klíčové je, aby dostatečně mocní lidé (osvícený budoucí ministr výzkumu nebo předseda AV či rektori velkých univerzit aj.) vytrvale usilovali o zásadní pozvednutí špičky naší vědy. JE TŘEBA ŘÍCI, ŽE TO ZATÍM NIKDO NEDĚLÁ, že všichni ti, kteří stojí v čele našich výzkumných institucí říkají, že naše věda je výborná/světová, jen potřebujeme víc peněz, abychom ji na té výborné úrovni udrželi.

V každém případě myslím, že při definici "špičkové osobnosti" je nutno mít na zřeteli, že nestačí, aby byla špičková lokálně (v Česku), ale aby měla alespoň nějaké parametry evropské či světové "špičkovosti".

Myslím, že to nepůjde PŘEDEVŠÍM bez získání velkého počtu úplně nových lidí – buď Čechů, kteří strávili mnoho let na špičkových pracovištích v zahraničí (a udělali díru do světa), nebo i vynikajících cizinců.

Nepůjde to bez velkých investic do těchto lidí – mnohé budeme muset přetáhnout pomocí vysoce nadstandardních platů (srovnatelných s americkými, které budou ovšem budit pobouření u nás ostatních, mnohem starších a "zasloužiljších"), krásných moderních laboratoří, špičkových přístrojů, které by si v Americe mohli těžko dovolit, a samozřejmě finančních prostředků na zaplacení kvalitních členů týmu, především postdoků z celého světa (jejichž téměř absence je jedním z největších problémů naší vědy – stále hlavně vychováváme postdoky pro Ameriku).

Naprosto zásadní význam by mělo vybudování několika málo skvělých mezinárodních ústavů "oxfordské" úrovně vedených přilákanými zahraničními hvězdami (jeden biomedicínský, jeden chemický, jeden fyzikální). Příklady existují (např. IMP ve Vídni, který nebývale povznesl rakouskou molekulární biologii).

Vím, že to všechno zní trochu šíleně, ale přesně tak to dělají v některých asijských zemích. Pokud jde o ty vysoké platy – dnes je přece už samozřejmé, že špičkoví manažeři českých firem mají platy srovnatelné s lidmi v obdobném postavení "na Západě". Na námitku, že na to nemáme peníze, bych řekl, že kdyby se z těch 18 miliard, které stát dává na vědu, vzalo pět miliard vyplývaných na špatné projekty (hlavně leckde v resortech), docela by to pro začátek stačilo.

Jsem hluboce přesvědčen, že k efektivní realizaci takových ambiciózních plánů by bylo nezbytné zřídit Ministerstvo pro výzkum a vývoj vedené vysoce motivovaným, odborně i manažersky zdatným ministrem (to zní zase jako utopie).

Otázka ovšem je, jestli už není pozdě – vlak už možná definitivně ujel a Česko bude už navždy (resp. na mnoho desítek let) jen vědecky druhořadou zemí, o nějaké nákladné ambiciózní plány nemá smysl se pokoušet, stačí omezit se na postupné vylepšování současného stavu a alespoň nepřipustit jeho zhoršování (a odstranit obrovské plýtvání na zcela neúčinný pseudovýzkum v mnoha resortech). Konec konců i v tom se dá žít...

Autor působí v Ústavu molekulární genetiky AV ČR